

Cjeloživotno obrazovanje za održivi razvoj

Marić, Darija

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:273416>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-09**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Dvopredmetni sveučilišni diplomski studij engleskoga jezika i književnosti –
nastavnički smjer i pedagogije

Darija Marić

Cjeloživotno obrazovanje za održivi razvoj

Diplomski rad

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Renata Jukić

Osijek, 2022.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za pedagogiju

Dvopredmetni sveučilišni diplomski studij engleskoga jezika i književnosti –
nastavnički smjer i pedagogije

Darija Marić

Cjeloživotno obrazovanje za održivi razvoj

Diplomski rad

Društvene znanosti, polje pedagogija, grana andragogija

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Renata Jukić

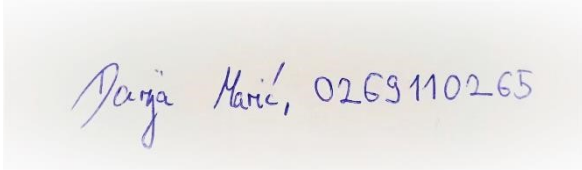
Osijek, 2022.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 17. lipnja 2022.

Barja Maric, 0269110265

Ime i prezime studenta, JMBAG

SAŽETAK

Cilj je ovog rada ispitati stavove visokoobrazovanih mladih osoba o cjeloživotnom obrazovanju i održivom razvoju te potrebi promicanja održivog razvoja u cjeloživotnom obrazovanju. Cjeloživotno obrazovanje sve više dobiva na važnosti jer se na znanje gleda kao pokretač promjena i razvoja. Poput cjeloživotnog obrazovanja, održivi razvoj ključan je za poboljšanje kvalitete života te se zbog toga sve više ulaže u obrazovanje za održivi razvoj koje podrazumijeva potrebu za razvojem bez ugrožavanja mogućnosti budućih generacija da zadovolje svoje potrebe. Cjeloživotnim obrazovanjem za održivi razvoj pokušava se stvoriti održiva budućnost za sve ljude. Upravo je zbog toga potrebno ispitati stavove visokoobrazovanih mladih osoba o cjeloživotnom obrazovanju i održivom razvoju te potrebi promicanja održivog razvoja u cjeloživotnom obrazovanju. Kvalitativnim istraživanjem utvrđeno je kako visokobrazovane mlade osobe imaju pozitivan stav prema cjeloživotnom obrazovanju i održivom razvoju, većina ih sudjeluje u cjeloživotnom obrazovanju te smatraju kako je potrebno više implementirati teme održivog razvoja u cjeloživotno obrazovanje.

Ključne riječi: obrazovanje, cjeloživotno obrazovanje, održivi razvoj, održivost

ABSTRACT

The aim of this paper is to examine the attitudes of highly educated young people towards lifelong learning and sustainable development and the need to promote sustainable development in lifelong learning. Lifelong learning is becoming increasingly important because knowledge brings change and development. Like lifelong learning, sustainable development is a key to improving the quality of life and therefore more and more is being invested in education for sustainable development. Sustainable development implies the need for development without compromising the ability of future generations to meet their needs. Lifelong learning for sustainable development seeks to create a sustainable future for all people. That is why it is necessary to examine the attitudes of highly educated young people towards lifelong learning and sustainable development and the need to promote sustainable development in lifelong learning. Qualitative research has found that highly educated young people have a positive attitude towards lifelong learning and sustainable

development. Most of them participate in lifelong learning and believe that more sustainable development themes need to be implemented in lifelong learning.

Key words: education, lifelong learning, sustainable development, sustainability

SADRŽAJ

UVOD	1
1. Obrazovanje.....	2
1.1 Važnost obrazovanja.....	3
1.2 Društvo znanja	4
2. Povijest cjeloživotnog obrazovanja	5
2.1 Koncept cjeloživotnog učenja i obrazovanja	7
3. Održivi razvoj	9
3.1 Načela održivog razvoja	11
3.2 Globalni ciljevi održivog razvoja.....	12
4. Povezanost cjeloživotnog obrazovanja i održivog razvoja.....	14
4.1 Obrazovanje za održivi razvoj	16
4.2 Vrijednosti i načela odgoja i obrazovanja za održivi razvoj.....	17
II. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	19
5. Cilj i zadatci istraživanja	19
5.1 Hipoteze istraživanja.....	20
5.2 Ispitanici istraživanja	20
5.3 Instrument	20
5.4 Postupak.....	21
6. Rezultati istraživanja	22
7. Rasprava	28
ZAKLJUČAK.....	31
LITERATURA	32
PRILOZI.....	37

UVOD

Neprestane promjene koje se događaju u svim sferama života donose nove izazove za čovjeka. Znanje je moć u današnjem svijetu te je čovjek primoran obrazovati se tijekom cijeloga života kako bi bio u toku s promjenama koje se događaju oko njega. Cjeloživotno obrazovanje i održivi razvoj su od ključnog značaja za unapređenje kvalitete življenja te im se kao takvima sve više pridaje na važnosti. Svaki naš postupak utječe na Zemlju pa se održivi razvoj koji za cilj ima razvoj bez ugrožavanja budućih generacija da zadovolje svoje potrebe počeo sve više razvijati i implementirati u obrazovanje. Cjeloživotno obrazovanje za održivi razvoj za cilj ima osposobljavanje čovjeka za cjeloživotno učenje u preuzimanju odgovornosti za održivost. Promicanjem cjeloživotnog obrazovanja za održivi razvoj pokazuje se važnost obrazovanja za postizanje kvalitetnijeg života za sve sadašnje i buduće generacije. Potrebno je propitati stavove osoba o cjeloživotnom obrazovanju i održivom razvoju te potrebi promicanja cjeloživotnog obrazovanja za održivi razvoj.

Kroz ovaj rad objasniti će se važnost obrazovanja za današnje društvo i objasniti sintagma ‘društvo znanja’. Nadalje, proći će se kroz povijest cjeloživotnog obrazovanja, definirati sam pojam cjeloživotnog obrazovanja i njegova važnost za današnji svijet te objasniti razlika između pojmova cjeloživotno obrazovanje i cjeloživotno učenje. U idućem dijelu objasniti će se koncept održivog razvoja, načela održivog razvoja i navesti globalni ciljevi održivog razvoja. Osim toga, u radu se obrađuje povezanost cjeloživotnog obrazovanja i održivog razvoja pa se tako posebno objašnjava obrazovanje za održivi razvoj i načela i vrijednosti obrazovanja za održivi razvoj. U glavnom dijelu ovog rada provest će se istraživanje o stavovima osoba o cjeloživotnom obrazovanju, održivom razvoju i potrebi promicanja cjeloživotnog obrazovanja za održivi razvoj, te predstaviti rezultati navedenog istraživanja.

1. Obrazovanje

Obrazovanje je pojam s kojim se susrećemo cijelog života i razmatramo ga u različitim kontekstima te se neprestano postavlja pitanje što se pod ovim pojmom podrazumijeva i zahtijeva. Mijatović (1999) smatra kako obrazovanje ima višestruko značenje – kao institucija, proces, sadržaj i rezultat organiziranog i/ili slučajnog učenja. Prema njemu, obrazovanjem se stječu raznovrsna znanja, umijeća i navike i razvijaju kognitivne sposobnosti pojedinca. Jelavić (1994) pak smatra kako je obrazovanje moguće definirati kao intencionalno, pedagoški osmišljeno i sustavno organizirano učenje pojedinca koje se očituje u porastu znanja i vještina te razvoju sposobnosti. Iako mnoge definicije tumače i različita značenje obrazovanja, njegova važnost neupitna je u današnjem svijetu.

Osiguravanje poticajnog okruženja i ostvarivanje ljudskih prava djeteta preduvjet su za unapređenje njegova života. Svaki čovjek ima pravo na obrazovanje u skladu sa svojim mogućnostima. Dužnost je odraslih osigurati djetetu pravo na odgoj i obrazovanje s obzirom da se sami ne mogu izboriti za to. Pravo na obrazovanje temeljno je ljudsko pravo i osigurano je svima međunarodnim sustavom ljudskih prava koji je proizašao iz *Opće deklaracije o ljudskim pravima*. Poštivanjem ovoga prava stječu se preduvjeti za ostvarivanje drugih ljudskih prava, poput prava na rad i informirano sudjelovanje u političkom i društvenom životu. (Širanović, 2012).

Proučavanjem obrazovanja kroz povijest vidljiva je promjena značaja obrazovanja i mijenjanje sadržaja koji reflektiraju društvene promjene u različitim povijesnim periodima. Obrazovanje svakom čovjeku omogućuje razvoj svojih mogućnosti kroz stjecanje znanja, vještina, vrijednosti i stavova. S obzirom na brze promjene koje se događaju u današnjem društvu, a koje imaju izravan utjecaj na obrazovanje potrebno je neprestano raditi na prilagodbi nastavnih sadržaja i što više ih približiti potrebama suvremenog društva.

1.1 Važnost obrazovanja

Iako se tijekom povijesti status obrazovanja mijenjao, razdoblje industrijalizacije pokazalo je da je obrazovanje ključno za društveni razvoj te se obrazovanje i znanost smatraju kao društveno potrebne djelatnosti i pokretači promjena. U današnje vrijeme, znanje je bitan faktor za uspjeh, a znanje se stječe putem obrazovanja. Pred odgojno-obrazovni sustav se zbog neprestanih promjena u društvu stavljaju brojni zahtjevi i očekuje odmicanje od klasičnih načina poučavanja kako bi stjecanje znanja bilo djelotvornije. Razvoj obrazovnog sustava koji će zadovoljiti potrebe stanovništva nastale zbog ubrzanih promjena postao je neophodan za zemlju koja teži društvenom napretku jer se ulaganje u obrazovni sustav pokazalo kao isplativo za pojedinca, ali i društvo u cjelini. Obrazovanje treba pokretati i usmjeravati mišljenje i djelovanje učenika te im omogućiti razvoj njihovih potencijala koji će im omogućiti isticanje, ali i integriranje u društvo s ciljem usvajanja zajedničkih kulturnih vrijednosti, razvijanje samopouzdanja i potenciranja kreativnosti. Ostvarivanjem svojih potencijala, učenike se priprema za posao i ulogu u društvu (Vidulin-Orbanić, 2007).

Obrazovanje poboljšava čovjekovu sposobnost funkcioniranja u društvu i kao člana društva, a to dovodi do povećanja ekonomskog rasta i razvoja. Pred sustav obrazovanja se, kao glavni zadatak, postavlja zahtjev da svaki pojedinac razvije svoje potencijale, osposobi ga da upotrebljava svoje znanje, unapređuje ga, razlikuje ono što je bitno i razumije naučeno na način na koji se ono može prilagoditi zahtjevima sve bržih promjena okruženja. Ključno je da tijekom svog obrazovanja stekne sva znanja i kompetencije potrebne za aktivno sudjelovanje na otvorenom tržištu rada te povećava mogućnosti svake osobe da ravnopravno i aktivno doprinosi ekonomskom i društvenom razvoju (Vasiljević Blagojević, Perić, 2014). Pomoću obrazovanja ostvaruje se zaposlenje, socijalna sigurnost, osiguranje mirovine, zdravstvenog osiguranja, uključivanje u politički život države i mnoge druge mogućnosti koje su u današnjem svijetu bitne za bezbrižan život (Vuksanić, 2005). Obrazovanje treba pripremiti pojedinca za uspješan i ispunjen život. Ono ima brojne učinke u životu pojedinca, prvenstveno u pogledu kvalitete života i lakoće ispunjenja životnih ambicija. Razlozi važnosti obrazovanja u životu neke osobe usko su povezani s njezinim životnim ciljevima i njenom dobrobiti. Banović (2010) smatra kako na razvoj i napredak svakog pojedinca znatno utječe mogućnost njegova uključivanja u aktivnosti zajednice u kojoj se nalazi. Polaskom u školu, te prvim socijalnim uključivanjem, učenici se razvijaju i usvajaju oblike ponašanja prihvatljive za

grupu. Također, učenici usvajaju osnovna znanja, vještine i stavove interpersonalne komunikacije i proširuju svoju društvenu uključenost, koja zahtijeva usvajanje osnovnih znanja, vještina i stavova vezanih za građanske kompetencije. Razvojem građanskih kompetencija razvija se socijalni kapital i aktivni građani, što je preduvjet demokratizacije i političkog sudjelovanja aktivnih i odgovornih građana, a to sudjelovanje odgovornih i aktivnih građana preduvjet je razvoja uravnoteženog društva. Razvijene kompetencije doprinose i uvažavanju drugačijeg mišljenja, kritičkog mišljenja, utječu na zapažanje i rješavanje društvenih problema te na moralnu odgovornost i političku kulturu. Obrazovanje dovodi do razvoja navedenog i preduvjet je političkog, ekonomskog i društvenog razvoja.

1.2 Društvo znanja

Od 19. stoljeća postepeno započinje kretanje od društva rada prema društvu znanja. Na samom početku europskog ujedinjenja pojam „europska integracija“ odnosio se prije svega na stvaranje zajedničkog tržišta, a kasnije je izvorni cilj proširen te oblikovanje obrazovne politike i obrazovnih programa koji su podložni diktatu i zahtjevima tržišta rada, povećanju konkurentnosti gospodarstva zemlje i konkurentnosti Europe u svjetskom tržišnom natjecanju postaje bitnim faktorom u politici Europske unije. Zapčinje se sustavno ulagati u ljudski i socijalni kapital pa tako uporište razvoja gospodarstva postaje društvo znanja (Račić, 2003). Sintagma društvo znanja često se koristi u političkim i stručnim tekstovima te se neprestano predstavlja kao nešto čemu se teži. Prekretnica iz industrijskog društva u informacijsko društvo i društvo znanja dovela je do povećanog interesa za obrazovanje i preispitivanja postojećeg stanja obrazovnog sustava. U industrijskom društvu radna snaga i kapital predstavljali su ključne čimbenike proizvodnje dok u informacijskom društvu ulogu ključnog čimbenika proizvodnje ima informacijsko-komunikacijski sektor. Krajem 21. stoljeća tu ulogu preuzima znanje utjelovljeno u ljudima i time informacijsko društvo postepeno prerasta u društvo znanja.

Šoljan (2007) navodi kako društvo znanja definiraju različite sastavnice, od kojih su najbitnije obrazovanje, istraživanje i inovacije, suvremene informacijsko-komunikacijske tehnologije i informacijski sustavi te etičke dimenzije. Društvo znanja može se definirati kao ono društvo u kojemu su ljudska znanja, stručnosti i sposobnosti najvažniji resurs i pokretač gospodarskih i

društvenih promjena (Barić i Jeleč, 2010). Društvo znanja karakterizira nova znanost, upravljanje znanjem koje uključuje cjelokupno tkivo društva, a posebno svijet obrazovanja, osposobljavanja i cjeloživotnog učenja. Tehnološka politika Europske unije i istraživački programi koje financira Europska unija odigrali su veliku i važnu ulogu u definiranju i rastu društva znanja i u njegovom planiranju održivog i konkurentnog rasta gospodarstva uz održavanje visoke kvalitete života i povećanja zaposlenosti (Stajano, 2009). Šundalić (2012) navodi kako u društvu znanja znanost biva uključena u sve društvene procese kao posebna djelatnost proizvodnja i širenja znanja putem sustava obrazovanja te postaje djelatnost o kojoj ovisi tehnički napredak i ukupni društveni razvoj. Pojedince se usmjerava na razvoj vlastitih sposobnosti i napredovanje, pri čemu je obrazovanje egzistencijalni uvjet i pokretač svih promjena u društvu. Za društvo znanja bitno je da se uz što manji utjecaj socioekonomskog statusa obitelji postižu visoke razine obrazovnih postignuća i što manje razlike među školama i regijama.

2. Povijest cjeloživotnog obrazovanja

Znanje je jedan glavnih pokretača razvoja društvenog i gospodarskog života zemalja koje u današnje vrijeme moraju pripremati svoje stanovništvo za inovacije, razvoj i prilagođavanje brzim promjenama. Upravo brze promjene u današnjem svijetu dovode do sve bržeg zastarijevanja znanja i potrebe za stjecanjem novih znanja i vještina zbog čega ključ razvoja postaje ulaganje u cjeloživotno učenje i obrazovanje.

Koncept cjeloživotnog učenja i obrazovanja pojavljuje se 60-ih godina 20. stoljeća kao odgovor na problem neusklađenosti između obrazovanja mladih i odraslih što je rezultiralo razvojem teorije cjeloživotnog učenja i obrazovanja kao integriranog pristupa poučavanja učenja kao trajnog procesa (Pauković i Bačić, 2018). Vjerovanje kako obrazovanje treba biti cjeloživotni proces dovelo je do razvoja koncepta cjeloživotnog obrazovanja. Do postepenog razvoja cjeloživotnog obrazovanja dovodi nemogućnost tradicionalnog sustava obrazovanja da udovolji zahtjevima porasta znanja i sve bržih promjenama kojima se treba prilagoditi. Obrazovanje koje je ograničeno na razdoblje djetinjstva i mladosti nije u mogućnosti osposobiti pojedinca i društvo za rješavanje problema i prilagodbu sve bržim promjenama koje se događaju u svijetu te tako cjeloživotno obrazovanje postaje alternativa tradicionalnom obrazovanju kojom se pokušavaju nadomjestiti nedostaci tradicionalnog obrazovanja i zastarijevanja znanja (Lengrand, 1989). Završetak školovanja često nije dovoljan za uspješno uključivanje u radni život zbog nezaustavljivih promjena koje zahtijevaju stjecanje novih znanja i vještina te tako dolazi do potrebe pojedinca za dodatno kvalificiranje ili osposobljavanje za promjene koje se događaju na radnom mjestu putem formalnog, neformalnog ili informalnog obrazovanja.

Novi izazovi, ali i više raspoloživog slobodnog vremena, dovode do okretanja pojedinca prema stjecanju novih znanja i vještina. Sigurnost je jedna od potreba čovjeka čije je zadovoljenje od izrazite važnosti, a strah koji se javlja zbog mogućeg neuspjeha, mogućnosti gubitka radnog mjesta i strah za osobnu egzistenciju može biti motivirajući čimbenik i otvoriti čovjeku nove mogućnosti. Ulaganje u cjeloživotno obrazovanje investicija je koja ne gubi vrijednost, jača zapošljivost, olakšava uključivanje nezaposlenih na tržište rada i utječe na društveni razvoj (Jukić, 2009).

Ideja o cjeloživotnom obrazovanju prepoznaje se kao mogući pokretač razvoja te se tako o ovom konceptu raspravljalo i formuliralo niz prijedloga još 1965. godine tijekom sastanka Međunarodnog savjetodavnog komiteta o obrazovanju odraslih. Nastavno na formulirane prijedloge, UNESCO 1970. godine na glavnoj skupštini naglašava važnost prihvaćanja koncepta

cjeloživotnog obrazovanja kao smjernicu za provedbu obrazovnih reformi koje su potrebne. Narednih godina izrađeno je niz preporuka koje se odnose na cjeloživotno obrazovanje, a glavna od njih je osigurati svakom pojedincu uvjete za cjeloživotno obrazovanje koje je prihvaćeno kao kamen temeljac društva koje uči (Pastuović, 1999).

Uloga cjeloživotnog učenja i obrazovanja nakon 2000. godine utvrđena je i Lisabonskim procesom kojim je Europsko vijeće postavilo cilj da do 2010.godine mora postati najkonkurentnije i najdinamičnije gospodarstvo čiji je temelj znanje, u kojem bi se smanjila nezaposlenost i povećao životni standard. Razvoj cjeloživotnog obrazovanja prepoznat je kao temeljna potreba zbog kompetitivnosti europskoga gospodarstva i stvaranja osposobljene, prilagodljive i mobilne radne snage (Ježić, 2010). Žiljak (2004) kao ciljeve koji su proizašli iz prepoznavanja važnosti cjeloživotnog učenja i obrazovanja navodi:

- učiniti obrazovanje dostupno svima na načelima cjeloživotnog učenja i obrazovanja
- poboljšati kvalitetu obrazovanja za društvo znanja
- otvoriti obrazovne sustave široj okolini

2.1 Koncept cjeloživotnog učenja i obrazovanja

U današnje vrijeme kada je znanje glavni pokretač promjena i razvoja društva potreba za cjeloživotnim obrazovanjem i učenjem neophodna je i neprestano raste. Kroz povijest su se javljale različite definicije cjeloživotnog obrazovanja te se ono često poistovjećivalo s konceptom cjeloživotnog učenja. Iako se ova dva termina dijelom preklapaju, nemaju posve isto značenje te je prilikom definiranja bitno naglasiti same razlike.

Tuijnman i Boström (2002) ističu kako cjeloživotno učenje u središte stavlja pojedinca koji sam snosi odgovornost i dužnost za proces učenja te je na institucijama zadaća da se prilagode pojedincu, a ne obrnuto. Kao razliku između cjeloživotnog učenja i cjeloživotnog obrazovanja Rogić (2014) navodi kako se obrazovanje predstavlja kao pojam koji označava kolektivni entitet i

obvezu države, a pojam učenje pojedinačni entitet i dužnost svakog pojedinca. Naglašava i kako koncepcija cjeloživotnog učenja ima šire značenje i upotrebu od koncepcije cjeloživotnog obrazovanja što argumentiraju i mnogi drugi autori. Žiga (2003) cjeloživotno učenje određuje kao sveukupnu aktivnost učenja tijekom života koje za cilj ima unapređenje znanja, vještina i kompetencija unutar osobne i građanske te društvene perspektive. Naglašava kako cjeloživotno učenje obuhvaća sva životna razdoblja i ostvaruje se formalno, neformalno i informalno, pri čemu je učenje kontinuirani proces u kojem su ostvarenja i želje pojedinca u određenom životnom periodu uvjetovani znanjem, navikama i iskustvima učenja koje je stekao u mlađoj životnoj dobi. Žiga (2003) ističe kako je cjeloživotno obrazovanje proces koji traje tijekom cijelog života, a započinje obveznim školovanjem i (formalnim) obrazovanjem, ali za razliku od cjeloživotnog učenja koje uključuje i nenamjerno, neorganizirano i spontano stjecanje znanja, cjeloživotno obrazovanje obuhvaća samo organizirano učenje.

Prema Zakonu o obrazovanju odraslih iz 2007. godine cjeloživotno obrazovanje definira se kao stjecanje i moderniziranje svih vrsta sposobnosti, interesa, znanja i kvalifikacija od predškolskog razdoblja do razdoblja nakon umirovljenja. Cjeloživotno obrazovanje institucionalno je organizirani sastavni dio cjeloživotnog učenja i može biti formalno i neformalno. Njime se promiče razvoj znanja i sposobnosti koje olakšavaju građanima prilagodbu „društvu znanja” i aktivno sudjelovanje u društvenom i gospodarskom životu (Pauković i Bačić, 2018). Koncept cjeloživotnog obrazovanja nastao je iz vjerovanja da je obrazovanje proces koji treba trajati čitavog života. Lukenda (2017) ističe kako je čovjeku potrebno kontinuirano, svrhovito i dosljedno učenje kako bi ostao u tijeku promjena koje se događaju u društvu i znanosti te kako bi bio pripremljen za promjene koje se događaju u privatnom životu (bračni život, roditeljstvo, zaposlenje, starost, itd.) te postigao maksimalan osobni razvoj.

Iz ovih i mnogih drugih razloga na cjeloživotno obrazovanje se gleda kao ključ za razvoj zemalja u 21. stoljeću. Radeka i suradnici (2008) objašnjavaju kako se cjeloživotno obrazovanje ne odnosi samo na povezivanje inicijalnog odgoja i obrazovanja s obrazovanjem odraslih već cjeloživotnim obrazovanjem treba postići „sinergijsko umrežavanje školovanja u djetinjstvu i mladosti s trajnim, kontinuiranim obrazovanjem tijekom cjelokupnog života” kojim se izazivaju i „kvalitativne promjene strukture obrazovanja, posebice uključivanjem raznolikih mogućnosti društva znanja: pored formalnog afirmira se neformalno i informalno obrazovanje.”

Cjeloživotno obrazovanje se prema Šutalo (2006) manifestira u 3 razine kao:

1. osobni i kulturni razvoj – značenje koje čovjek pridaje svom životu
2. društveni razvoj – mjesto koje čovjek ima u svom okruženju, tj. zajednici
3. profesionalni razvoj – zadovoljstvo čovjeka s poslom koji radi i materijalna sigurnost

3. Održivi razvoj

Koncept održivog razvoja pojavljuje se 80-ih godina 20. stoljeća. Sve jače zagađivanje okoliša i siromaštvo neki su od pokazatelja kako nije moguće imati društveni razvoj i zdravo društvo ukoliko se ne pronađe ravnoteža između gospodarskog razvoja i očuvanja okoliša.

Koncept održivog razvoja predstavljen je 1987. godine u izvješću koji je objavila Svjetska komisija za okoliš i razvoj Ujedinjenih naroda pod nazivom *Naša zajednička budućnost*. U navedenom izvješću koncept održivog razvoja definiran je kao „razvoj koji susreće potrebe sadašnjih generacija bez kompromitiranja mogućnosti budućih generacija da susretnu svoje vlastite potrebe” (Drljača, 2012). Gudelj (2019) ističe kako održivi razvoj podrazumijeva integrirani pogled na razvoj ljudskog društva i obuhvaća tri dimenzije održivosti: gospodarsku, društvenu i ekološku. Kirn (2000) naglašava kako se na održivi razvoj gleda kao na izlaz iz ekološke krize industrijskog društva.

Globalno prihvaćanje koncepta održivog razvoja započinje konferencijom Ujedinjenih naroda o okolišu i razvoju u Rio de Janeiru 1992. Deklaracija iz Rija iz 1992. godine sastoji se od preambule i 27 načela koja definiraju prava ljudi na razvoj, očuvanje okoliša te postizanje održivog razvoja. Deklaracija sadrži načela koja se mogu svrstati u četiri kategorije: pravna, politička, ekonomska i javna politika. Po mišljenju mnogih, ključ ove Deklaracije nalazi se u načelu 3 koje navodi da se pravo na razvoj mora ostvariti tako da se pravedno udovolji razvojnim i ekološkim potrebama sadašnjih i budućih generacija. Prvim načelom naglašava se kako su ljudska bića u središtu zabrinutosti za održivi razvoj te imaju pravo na zdrav i produktivan život koji je u skladu s prirodom. Također, načelo 5 naglašava kako sve države i svi ljudi moraju surađivati u iskorjenjivanju siromaštva kao neophodnog zahtjeva za održivi razvoj kako bi se smanjile razlike u životnom standardu i bolje zadovoljile potrebe većine ljudi svijeta (Kiss i Shelton, 2000).

Tijekom konferencije u Rio de Janeiru usvojena je i Agenda 21, program djelovanja koji sadrži 40 poglavlja i neobvezujući akcijski plan za održivi razvoj s kojim je zaključeno kako obrazovanje ima bitnu ulogu u promociji i razvijanju sposobnosti ljudi da shvate i prakticiraju teme održivog razvoja. Agenda 21 nije obvezujuća u međunarodnom planu, ali predstavlja političku predanost u razvoju i zaštiti okoliša. Obvezale su ju provoditi sve zemlje sudionice konferencije te je na temelju ovog plana nastalo niz drugih s pozitivnim utjecajem na održivi razvoj.

Kirn (2000) kao neke od karakteristika održivog razvoja navodi:

- održivi razvoj može samog sebe očuvati neograničeno vrijeme
- mogu ga prakticirati i buduće generacije bez odricanja dostojne razine zadovoljavanja potreba

- dugoročno održavanje i obnavljanje zaliha bioloških izvora
- odražava kvalitetu ekosustava
- pretpostavlja razinu životnog standarda koji je dostižan i trajno moguć za sadašnjost i buduće generacije

U središtu održivog razvoja jest postizanje dinamičke ravnoteže između prirode i društva, prirode kao pretpostavke života i općega dobra, a na drugoj strani pojedinačnih interesa koji s interesom općega dobra nisu u dobrom odnosu te iz toga prema Layu (2005) proizlazi da je održivi razvoj proces unapređivanja kvalitete ljudskog života koji se odvija u okvirima tzv. nosivog kapaciteta održivih eko-sustava.

3.1 Načela održivog razvoja

Održivi razvoj u svojoj suštini pokušava pronaći načine održavanja ravnoteže između ekološke i ekonomske dimenzije, održivog načina iskorištavanja resursa i odgovarajućega gospodarskog rasta (Anđić, 2007).

Rogers, Jalal i Boyd (2008) navode da održivi razvoj treba promatrati kao koncept, a konkretan sadržaj na koji se odnosi definiran je putem sedam osnovnih načela:

- dužnost država je osigurati održivo korištenje prirodnih resursa – države imaju pravo koristiti svoje prirodne resurse u skladu s vlastitom ekološkom i razvojnom politikom, ali na racionalan, održiv i siguran način kako bi doprinijeli razvoju njihovih naroda te očuvanju i zaštiti okoliša, uzimajući u obzir potrebe budućih generacija.
- načelo jednakosti i iskorjenjivanje siromaštva – odnosi se na unutargeneracijsku jednakost i na međugeneracijsku pravednost. Pravo svih naroda sadašnje generacije na pravedan pristup prirodnim resursima te njihova dužnost da brinu o dugoročnom utjecaju svojih aktivnosti za dobrobit budućih generacija.
- načelo zajedničke, ali diferencirane odgovornosti – sve države, međunarodne organizacije, korporacije, organizacije itd. trebaju surađivati u postizanju globalnog održivog razvoja i zaštite okoliša.

- načelo pristupa iz predostrožnosti u područjima kao što su zdravlje, prirodni resursi i ekosustavi – obvezuje države, međunarodne organizacije i društvo kako bi se izbjegla ljudska djelatnost koja može uzrokovati značajnu štetu ljudskom zdravlju, prirodnim resursima ili ekosustavima.
- načelo sudjelovanja javnosti i pristupa informacijama i pravosuđu – sudjelovanje javnosti ključno je za održivi razvoj i dobro upravljanje.
- načelo dobrog upravljanja – stanovništvo ima pravo na dobro upravljanje od strane države i međunarodnih organizacija. Odnosi se na demokratski i transparentno donošenje i provođenje odluka, financijsku odgovornost, društveno odgovorna ulaganja i pravednu raspodjelu bogatstva među zajednicama i unutar njih.
- načelo integracije i međuodnosa (u odnosu na ljudska prava te socijalne, ekonomske i ekološke ciljeve) – odražava međuovisnost društvenih, ekonomskih, ekoloških i aspekata ljudskih prava u odnosu s održivim razvojem kao i međuovisnost potreba sadašnjih i budućih generacija.

3.2 Globalni ciljevi održivog razvoja

U svijetu koji za cilj ima društveni napredak, mir, sigurnost i slobodu Ujedinjeni narodi su 2000. godine donijeli Milenijsku rezoluciju kojom su države članice istaknule zajedničku odgovornost prema svijetu i predstavile osam ciljeva usmjerenih većinski na suzbijanje siromaštva u svijetu. Iako je postignut značajan uspjeh u ostvarivanju ciljeva, napredak nije bio ravnomjeran u svim državama te je u rujnu 2015. donesena nova rezolucija Ujedinjenih naroda. Usvojeno je sedamnaest globalnih ciljeva održivog razvoja koji se smatraju akcijskim planom za ljude, prirodu i napredak za razdoblje do 2030.godine. Kanie i Biermann (2017) objašnjavaju kako usvojeni ciljevi dodaju detaljan sadržaj konceptu održivog razvoja, identificiraju specifične ciljeve za svaki pojedinačni cilj i koriste koncept kako bi pomogli u oblikovanju šireg, koherentnijeg programa do 2030.godine. Globalni ciljevi koji su usvojeni su:

- iskorijeniti siromaštvo svuda i u svim oblicima

- iskorijeniti glad, postići sigurnost hrane i poboljšanu ishranu te promovirati održivu poljoprivredu
- osigurati zdrav život i promovirati blagostanje za ljude svih generacija
- osigurati uključivo i kvalitetno obrazovanje te promovirati mogućnosti cjeloživotnog učenja
- postići rodnu ravnopravnost i osnažiti sve žene i djevojke
- osigurati pristup pitkoj vodi za sve, održivo upravljati vodama te osigurati higijenske uvjete za sve
- osigurati pristup pouzdanoj, održivoj i suvremenoj energiji po pristupačnim cijenama za sve
- promovirati uključiv i održiv gospodarski rast, punu zaposlenost i dostojanstven rad za sve
- izgraditi prilagodljivu infrastrukturu, promovirati uključivu i održivu industrijalizaciju i poticati inovativnost
- smanjiti nejednakost unutar i između država
- učiniti gradove i naselja uključivim, sigurnim, prilagodljivim i održivim
- osigurati održive oblike potrošnje i proizvodnje
- poduzeti hitne akcije u borbi protiv klimatskih promjena i njihovih posljedica
- očuvati i održivo koristiti oceane, mora i morske resurse za održivi razvoj
- zaštititi, uspostaviti i promovirati održivo korištenje kopnenih ekosustava, održivo upravljati šumama, suzbiti dezertifikaciju, zaustaviti degradaciju tla te spriječiti uništavanje biološke raznolikosti
- promovirati miroljubiva i uključiva društva za održivi razvoj, osigurati pristup pravdi za sve i izgraditi učinkovite, odgovorne i uključive institucije na svim razinama
- ojačati načine provedbe te učvrstiti globalno partnerstvo za održivi razvoj (Ujedinjeni narodi, 2015)

Navedeni ciljevi usmjereni su prema boljitku i važan su iskorak u području održivog razvoja. Cilj globalnih ciljeva za održivi razvoj je stvaranje bolje budućnosti za ljude i planet, temeljem kojeg će svijet ići putem održivog razvoja. Kako bi se provedba uspješno ostvarila sve zemlje moraju dati svoj doprinos (Pavić-Rogošić, 2015). Gudelj (2017) ističe kako svaki od ciljeva održivog razvoja pridonosi prosperitetu, socijalnoj uključenosti, okolišnoj održivosti i dobrom upravljanju

te su ciljevi održivog razvoja „univerzalno primjenjivi, međusobno su povezani, odnosno ostvarivanjem jednog cilja u većoj ili manjoj mjeri se pridonosi ostvarivanju i svih ostalih ciljeva.“

4. Povezanost cjeloživotnog obrazovanja i održivog razvoja

Potreba za cjeloživotnim obrazovanjem za održivi razvoj sve je češća tema aktualnih rasprava. Cjeloživotno učenje i obrazovanje i održivi razvoj u zadnjih nekoliko desetljeća pokazali su se neophodnim za razvoj i opstanak društva. To su pojmovi koji se međusobno isprepliću te je bitno shvaćanje kako nema održivog razvoja bez učenja. Problemi povezani s prirodom i okolišem dio su obrazovnih programa zadnjih nekoliko desetljeća, ali održivi pojam širi je koncept. Lay (2005) navodi kako je proces održivog razvoja inherentno proces učenja kojim čovjek uči kako graditi kapacitete i sposobnosti da bi mogao živjeti na održiviji način, a to učenje traje cijeli život.

Već duže vrijeme pokušava se uspostaviti ravnoteža između proizvodnje materijalnih dobara i očuvanja prirode te osmišljavanja procesa odgajanja i učenja s tim ciljem. Razvijena društva sve više pažnje ulažu u pitanja održivosti – razvojno i odgojno-obrazovno. Glavni pokretač čovjeka je poboljšanje kvalitete njegova života, a održivi razvoj se smatra procesom koji poboljšava kvalitetu života te tako teme održivog razvoja pronalaze mjesto u cjeloživotnom obrazovanju. Lay (1998) navodi kako je temeljni cilj obrazovanjem postići "pismenost za održivost" koju definira kao "sposobnost uvida i procjene odnosa između povećanja materijalne proizvodnje i rasta, na jednoj strani, i procesa koji se tiču kvalitete biofizičkih i osnova života, s druge strane, te sposobnost poduzimanja mjera i akcija radi očuvanja, obnove i unapređenja i poboljšanja ravnoteže između prirode i društva, razvoja ljudske civilizacije i prirodnih temelja te civilizacije". Isti autor navodi kako je u okviru učenja za održivost bitno metanoično učenje kojim se ide "preko" razine usvajanja i širenja znanja i pokušava se pomaknuti svijest ljudi. Metanoičnim učenjem pokušava se postići pomak u svijesti nakon kojeg se čovjek ne može ponašati na stari način jer je pronašao neku novu vrijednost, novi cilj, interes, smjer ponašanja koji je smisleniji i za koji ima više razloga.

Održivi razvoj dobio je visoki obrazovni prioritet dokumentom iz 2005.godine pod nazivom *Strategija obrazovanja za održivi razvoj* kojim se zagovaraju novi oblici sustavnog promišljanja, problematiziranja i rješavanja obrazovanja za održivi razvoj te odmicanje od tradicionalnih stavova odgoja i obrazovanja za okoliš (Uzelac, 2008). Potrebno je neprestano pronalaziti rješenja za nove razvojne i okolišne izazove te iz toga proizlazi činjenica da obrazovanje za održivi razvoj traje cijeloga života.

Povezanost cjeloživotnog obrazovanja i održivog razvoja Šoljan (prema Uzelac, 2008) potvrđuje idućim polazištima:

- odgoj i obrazovanje za održivi razvoj nije jednokratno učenje i konačan rezultat uspjeha, nego trajna potreba za učenjem i angažiranosti djece i odraslih o održivom razvoju
- odgoj i obrazovanje za održivi razvoj povezano je sa stalnim promjenama te su tako i znanja o održivom razvoju podložna promjenama
- odgoj i obrazovanje za održivi razvoj pomaže da budemo u tijeku znanstvenih, ekonomskih i drugih postignuća vezanih za održivi razvoj te da i mi upravljamo promjenama u budućnosti održivog razvoja

- odgoj i obrazovanje za održivi razvoj obuhvaća ljude u svim životnim dobima te je čovjek glavni pokretač i korisnik napretka koji postiže stalnim učenjem

4.1 Obrazovanje za održivi razvoj

U svijetu koji je obilježen neprestanim promjenama i krizom vrijednosti značenje cjeloživotnog obrazovanja za održivi razvoj nosi veliku važnost. Cjeloživotno obrazovanje ključno je za promicanje koncepta održivog razvoja, za postizanje ekološke i etičke svijesti, vrijednosti i stavova, vještina i ponašanja u skladu s održivim razvojem. Ono mora biti u ulozi osposobljavanja čovjeka za život u zajednici na način koji pridonosi održivom razvoju.

Od formalnog obrazovnog sustava, koji u stvarnosti utjecaj na čovjeka ima samo djelić njegova života, ne može se očekivati da nauči ljude sve o životu, radu i djelovanju na održivi način. Upravo iz ovoga razloga, formalno obrazovanje ne snosi cjelokupnu odgovornost obrazovanja za održivi razvoj već se ono provlači kroz sva razdoblja čovjekova života kroz različite oblike obrazovanja s naglaskom kako je obrazovanje za održivost životni napor (Tilbury i sur., 2002).

Obrazovanje za održivi razvoj usredotočeno je na pronalaženje novih pristupa prema temama održivog razvoja, njihovom razumijevanju i djelovanju na konkretan način. Ujedinjeni narodi su 2005.godine započeli Desetljeće obrazovanja za održivi razvoj i time izazvali sve nacije da integrijaju načela, vrijednosti i prakse održivog razvoja u sve vidove odgoja i obrazovanja, a u svrhu rješavanja socijalnih, gospodarskih, kulturnih i okolišnih izazova ovoga vremena te kako bi došlo do pozitivne društvene promjene. Istekom Desetljeća obrazovanja za održivi razvoj UNESCO provodi nastavak tog programa u okviru Globalnog akcijskog programa za obrazovanje za održivi razvoj kojim kroz dva cilj pokušava postići svih 17 ciljeva održivog razvoja, a to su:

1. preusmjeravanje obrazovanja i učenja tako da svaka osoba ima priliku stjecanja znanja, vještina, vrijednosti i stavova koji će joj omogućiti da doprinese održivoj budućnosti
2. jačati obrazovanje i učenje u svim planovima, programima i aktivnostima koje promiču održivi razvoj

(Raditya-Ležaić i sur., 2018)

Sellin, prema Anđić (2007) navodi iduće značajke odgoja i obrazovanje za održivi razvoj:

- bavi se na integrirani način pitanjima zaštite okoliša, djelotvornim korištenjem prirodnih dobara, dobro funkcionalnim društvom i ekonomijom
- problem ovisi o konfliktima između različitih ljudskih ciljeva – ekoloških, ekonomskih, društvenih, kulturnih
- smatra bitnim kulturnu, društvenu, ekonomsku i biološku različitost
- uključuje motivaciju za izmjenu načina života
- propitkuje kvalitetu života za današnje i buduće generacije
- promišlja o odgovornosti za ljudske uvjete i uvjete ekosistema
- povećava akcijsku kompetenciju
- primjenjuje se i zasniva u lokalno ekonomskom, društvenom, kulturnom i ekološkom kontekstu
- integriran je u sve oblike poučavanja i učenja

Kao ključnu pretpostavku ostvarenja održivog razvoja te njegova funkcionalnog povezivanja s cjeloživotnim obrazovanjem Radeka i suradnici (2008) ističu kvalitetno cjeloživotno obrazovanje nastavnika jer ovi koncepti zavise od nastavnika i uspjeh cjelokupnog sustava obrazovanja pa i održivog razvoja je povezan s njima. Uz navedeno, obrazovanje za održivi razvoj u određenoj mjeri je i stvar potreba za osobnim razvojem čovjeka i razvojem vještina i sposobnosti (Uzelac, 2008).

4.2 Vrijednosti i načela odgoja i obrazovanja za održivi razvoj

Očuvanje i stvaranje pozitivnih ljudskih vrijednosti ključno je za nesmetan razvoj i poboljšanje kvalitete života. Vrijednosti stječemo tijekom cijelog života te se one kroz život mogu mijenjati.

Jedan od načina definiranja održivog razvoja je i kroz vrijednosti koje predstavljaju ili potiču održivi razvoj. Pavić-Rogošić (2010) navodi kako obrazovanje za održivi razvoj treba potaknuti ljude da daju svoj doprinos u postizanju veće pravednosti, jednakosti i poštivanja ljudskih prava za sve te je potrebno objediniti teme razvoja, ljudskih prava, održivosti, mira, međukulturalnosti i sl. Održivi razvoj potrebno je provoditi kroz formalno, neformalno i informalno učenje, a edukatori trebaju imati kompetencije koje su potrebne za uključivanje tema održivog razvoja u proces učenja.

Vrednote odgoja i obrazovanja za održivi razvoj Lay i Puđak (2008) stavljaju u četiri tematske grupe:

1. vrednote ekološke održivosti - održivosti prirodne osnove života
2. vrednote ekonomske održivosti – vitalnost procesa jednostavne ili proširene reprodukcije roba i usluga koji osiguravaju zadovoljavanje potreba ljudi
3. vrednote socijalne održivosti - održivosti ljudskih zajednica, običaja i kultura
4. vrednote političke održivosti – (samo)određenost neke zajednice

Cilj održivog razvoja je i mijenjanje vrijednosti čovjeka u smjeru osnaživanja stavova za jačanje održivosti, a vrijednosti koje se održivim razvojem promiču su odgovornost prema prirodi, čovjeku i društvu. Babić i suradnici (2008) navode kako održivi razvoj promovira iduće vrijednosti: poštivanje ljudskih prava, socijalnu i ekonomsku pravda, poštivanje prava budućih generacija i međuregionalnu odgovornost, brigu za različitosti uz zaštitu i obnavljanje zemljinog ekosustava, poštivanje kulturalne različitosti i gradnju lokalne i globalne tolerancije, nenasilja i mira. Također, Kates i suradnici (2014) navode skup temeljnih vrijednosti održivog razvoja koje se smatraju bitnim za međunarodne odnose, a to su: sloboda, jednakost, solidarnost, tolerancija, poštovanje prirode i zajednička odgovornost. Vrijednosti koje se promiču održivim razvojem potrebno je implementirati u obrazovanje od najmlađih generacija.

II. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

5. Cilj i zadatci istraživanja

Cilj istraživanja je ispitati stavove o cjeloživotnom obrazovanju i održivom razvoju te o potrebi promicanja održivog razvoja u cjeloživotnom obrazovanju.

S obzirom na cilj istraživanja, definirani su sljedeći zadatci istraživanja:

1. Ispitati stavove visokoobrazovanih mladih osoba o prednostima cjeloživotnog obrazovanja.
2. Ispitati stavove visokoobrazovanih mladih osoba o potrebi sudjelovanja u cjeloživotnom obrazovanju.

3. Ispitati stavove visokoobrazovanih mladih osoba o prednostima implementacije održivog razvoja.
4. Ispitati stavove visokoobrazovanih mladih osoba o potrebi promicanja održivog razvoja u cjeloživotnom obrazovanju.
5. Ispitati razlike u stavovima visokoobrazovanih mladih osoba s obzirom na završeno fakultetsko obrazovanje o potrebi promicanja održivog razvoja u cjeloživotnom obrazovanju

5.1 Hipoteze istraživanja

H1 Stavovi ispitanika o cjeloživotnom obrazovanju su pozitivni

H2 Stavovi ispitanika o održivom razvoju su pozitivni

H3 Ispitanici prepoznaju potrebu implementacije održivog razvoja

H4 Ispitanici prepoznaju potrebu promicanja održivog razvoja u cjeloživotnom obrazovanju

H5 Očekuju se razlike u stavovima o potrebi promicanja održivog razvoja u cjeloživotnom obrazovanju između dvije grupe ispitanika s obzirom na završeno fakultetsko obrazovanje

5.2 Ispitanici istraživanja

U istraživanju je sudjelovalo 12 ispitanika. Ispitanici su izabrani iz vlastitih socijalnih krugova u dobi od 25 do 30 godina. U istraživanju je sudjelovalo 6 žena i 6 muškaraca. 6 ispitanika završilo je Ekonomski fakultet u Osijeku, a ostalih 6 ispitanika Filozofski fakultet u Osijeku.

5.3 Instrument

Prikupljanje podataka provedeno je putem strukturiranog intervjua pojedinačno sa svim ispitanicima. Strukturirani intervju u središte postavlja subjekt istraživanja, tj. informacije koje iznosi ispitanik, a sastoji se od seta otvorenih pitanja koja su unaprijed određena, a koja su ista za sve ispitanike te se kao prednost naglašava usporedivost odgovora ispitanika. U provođenju strukturiranog intervjua savjetuje se da broj ispitanika ne prelazi 15 (Čorić, 2022). Prikupljanje podataka provedeno je na prikladnom mjestu ispitivanja, mirnom i bez ometajućih utjecaja na ispitanike. Sa svakim ispitanikom je dogovoren dan i vrijeme obavljanja intervjua te je razgovor sniman diktafonom uz suglasnost ispitanika. Svakom ispitaniku postavljeno je 14 pitanja vezanih za cjeloživotno obrazovanje i održivi razvoj te njihovim stavovima o navedenom.

Prvi dio intervjua obuhvaćala su pitanja koja su se odnosila na cjeloživotno obrazovanje. Ispitanici su odgovarali na pitanje o njihovom sudjelovanju u nekom od oblika cjeloživotnog obrazovanja te stavu koji imaju o cjeloživotnom obrazovanju i smatraju li da je potrebno obrazovati se tijekom cijeloga života. Ispitanici su također trebali navesti područja koja smatraju bitnim za cjeloživotno obrazovanje i prednosti koje cjeloživotno obrazovanje ima u životu čovjeka. Iduća pitanja odnosila su se na područje održivog razvoja pa su tako ispitanici trebali navesti neke karakteristike i pojmove koje povezuju s održivim razvojem kako bi se ispitalo njihovo znanje o navedenoj temi. Stav ispitanika o održivom razvoju ispitivao se nakon toga te se željelo ispitati i smatraju li ispitanici da je implementacija održivog razvoja potrebna u životu čovjeka i koje su njezine prednosti. Iduća pitanja odnosila su se na zastupljenost tema održivog razvoja u medijima i današnjem obrazovanju te potrebu promicanja održivog razvoja u cjeloživotnom obrazovanju. Na samom završetku od ispitanika se tražilo da navedu preporuke za promicanje održivog razvoja u cjeloživotnom obrazovanju.

5.4 Postupak

Istraživanje je provedeno putem intervjua. Strukturirani intervju je proveden sa svim ispitanicima pojedinačno, sniman je diktafonom. Nakon obavljenih razgovora napravljen je transkript te su podaci pažljivo analizirani čitanjem transkripta svakog intervjua više puta.

6. Rezultati istraživanja

Pitanja u istraživanju odnosila su se na uključenost ispitanika u proces cjeloživotnog obrazovanja, na mišljenja ispitanika o cjeloživotnom obrazovanju i održivom razvoju, potrebu implementacije održivog razvoja te potrebu promicanja održivog razvoja u cjeloživotnom obrazovanju.

Tablica 1. Popis kategorija koje se pojavljuju iz analize podataka

TEME	KLJUČNE RIJEČI	
	<i>Ekonomisti</i>	<i>Pedagozi</i>

područja bitna za cjeloživotno obrazovanje	IT sektor, web dizajn, programiranje, područja povezana s poslom kojim se osoba bavi	IT sektor, strani jezici, područja povezana s poslom kojim se osoba bavi, područja interesa osobe
prednosti cjeloživotnog obrazovanja	osobni razvoj, napredovanje na poslu, širenje vidika, održavanje motivacije, stjecanje znanja i iskustva	usavršavanje, mogućnosti napredovanja, osobni razvoj
karakteristike održivog razvoja	očuvanje okoliša, obnovljivi izvori energije, nesmetani razvoj, društvena osviještenost, recikliranje	sprječavanje gladi u svijetu, pravo na obrazovanje, smanjivanje nejednakosti, sprječavanje klimatskih promjena, mir u svijetu, razvoj svijeta, očuvanje prirode, cjeloživotno obrazovanje, razvoj ekonomije, razvoj društva, društvena odgovornost, tolerancija, iskoristivost, napredak, recikliranje
prednosti održivog razvoja	bolji uvjeti života, pazimo na buduće generacije, očuvanje okoliša, štednja	pozitvan utjecaj, mijenjanje stavova i vrijednosti, kvaliteta života, usvajanje navika, doprinos čovjeku i planetu
zastupljenost tema održivog razvoja u današnjem obrazovanju	nedovoljno, biologija	nedovoljno, implementiraju se u obrazovanje, dovoljno zastupljene
preporuke	početak implementiranja u osnovnoj školi, radionice, tečajevi, primjeri iz dobre prakse, pozivi na akcije	praktične radionice, edukacije, tečajevi, besplatne radionice, promocija, dostupnost, obrazovanje o štedljivosti

Prvim pitanjem ispitanike se pitalo jesu li nakon završenog formalnog obrazovanja sudjelovali na nekom od oblika stručnog usavršavanja, edukacija, tečajeva te ukoliko jesu, kojim? U prvoj grupi od 6 ispitanika sa završenim preddiplomskim ili diplomskim studijem Ekonomskog fakulteta u Osijeku svih 6 nakon formalnog obrazovanja sudjelovalo je u nekom od oblika stručnog

usavršavanja, edukacija ili tečaja. 5 ispitanika sudjelovalo je na edukacijama koje su tematski bile povezane s trenutnim poslom koji obavljaju. Od ispitanika koji su završili edukacije tematski povezane s poslom koji rade 2 ispitanika su dodatno upisala i završila tečaj za web dizajn i programiranje, jedna ispitanica je završila tečaj za upravljanje stresom i edukaciju za upravljanje projektima, a jedna je naknadno upisala poslijediplomski specijalistički studij. Od 6 ispitanika sa završenim studijem pedagogije 3 ispitanika su sudjelovala na nekom od oblika stručnog usavršavanja ili tečaja dok ostali sudionici navode kako još uvijek nisu imali priliku sudjelovati u nekom od oblika stručnog usavršavanja i edukacija, ali smatraju kako je ono potrebno i planiraju u budućnosti.

Drugim pitanjem od ispitanika se tražilo da navedu smatraju li da je potrebno obrazovati se tijekom cijelog života i u kojim područjima. U prvoj grupi svih 6 ispitanika navelo je da smatraju kako je potrebno obrazovati se tijekom cijeloga života. Kao područje koje je bitno za cjeloživotno obrazovanje 4 ispitanika navodi IT sektor, 2 ispitanika cjeloživotno obrazovanje navodi kao bitnim za područje kojim se bavimo, pritom misleći na posao koji trenutno radimo, te druge interese koje imamo. Također, svi ispitanici druge grupe smatraju kako je potrebno obrazovati se tijekom cijeloga života. Kao područje bitno za cjeloživotno obrazovanje 3 ispitanika smatraju da je to područje kojim se pojedinac bavi, tj. ovisi o poslu koji on radi. Jedan ispitanik navodi IT sektor i učenje jezika bitnim za cjeloživotno obrazovanje dok 2 ispitanika navode kako su područja u kojima je potrebno obrazovati se tijekom cijelog života zapravo područja interesa pojedine osobe.

Trećim pitanjem od ispitanika se tražilo da navedu neke od prednosti cjeloživotnog obrazovanja u životu čovjeka. 4 ispitanika iz prve grupe kao prednosti cjeloživotnog obrazovanja u životu čovjeka navode osobni razvoj i veću mogućnost napretka na poslu koji obavljaju. Preostala dva ispitanika uz navedene prednosti za posao koji obavljaju navode kako cjeloživotno obrazovanje utječe i na širenje vidika, održavanje motivacije te stjecanje novih znanja i iskustava. Ispitanici druge grupe naveli su iste prednosti cjeloživotnog obrazovanja u životu čovjeka, a to su osobni razvoj, mogućnost napredovanja i usavršavanja.

U četvrtom pitanju ispitanici su trebali navesti neke od karakteristika održivog razvoja. 5 ispitanika prve grupe kao karakteristike naveli su očuvanje okoliša i obnovljive izvore energije. Pod karakteristike održivog razvoja jedan ispitanik navodi nesmetani razvoj bez utjecaja na buduće

generacije. U drugoj grupi odgovori su bili opsežniji. Jedan ispitanik kao karakteristike održivog razvoja navodi neke od ciljeva održivog razvoja, sprječavanje gladi u svijetu, pravo na obrazovanje diljem svijeta, smanjivanje nejednakosti, sprječavanje klimatskih promjena, mir u svijetu, rast i razvoj, tj.sve ono što pomaže u razvoju svijeta uz očuvanje onoga što nam je priroda dala. Drugi ispitanik pod karakteristike održivog razvoja navodi cjeloživotno obrazovanje, stručno usavršavanje i mogućnosti utjecaja na razvoj ekonomije i društva. Ostali ispitanici pod karakteristikama navode društvenu odgovornost, toleranciju, kontinuitet i ekonomsku održivost.

Petim pitanjem od ispitanika se tražilo da navedu prve pojmove kojih se sjetite kada pomisle na održivi razvoj. Odgovori su kod prvih 6 ispitanika bili dosta slični. Kao najčešći pojmovi navode se okoliš, očuvanje prirode, recikliranje i obnovljivi izvori energije. Jedan ispitanik kao pojmove navodi društvenu osviještenost, toleranciju i dopuštanje ljudskih sloboda. U drugoj grupi se također prilikom intervjua ispitanika navode isti pojmovi: okoliš, recikliranje, obnovljivi izvori energije. Jedan ispitanik kao pojmove s kojima povezuje održivi razvoj navodi napredak, iskoristivost i boljitak dok drugi održivi razvoj povezuje sa cjeloživotnim obrazovanjem, ekonomijom i globalizacijom.

Šestim pitanjem ispitanici su trebali odgovoriti na pitanje jesu li se susretali sa sadržajima održivog razvoja i gdje? U prvoj grupi jedan ispitanik navodi kako se tijekom svog obrazovanja nije susretao sa sadržajima održivog razvoja dok preostali navode kako su se susreli u srednjoj školi (predmet biologija) i/ili tijekom fakulteta. U drugoj grupi svi ispitanici navode kako su se sa sadržajima održivog razvoja susreli tijekom fakulteta na kolegiju Pedagogija održivog razvoja i jedna ispitanica dodatno navodi kako se sa navedenim sadržajima susrela i u srednjoj školi slušajući predmet Društveno odgovorno poslovanje.

Sedmim pitanjem od ispitanika se tražilo da navedu što za njih znači živjeti održivim načinom života. Svi ispitanici iz prve grupe su naveli slične odgovore, navodili su očuvanje okoliša, odvajanje otpada, recikliranje, štednju električne energije i ostale osnove kulture u očuvanju okoliša kao odgovor što za njih znači živjeti održivim načinom života. U drugoj grupi dva ispitanika su navela odgovore kao prijašnja grupa. Ostali ispitanici dodatno su navodili kako za njih živjeti održivim načinom života znači rad na poboljšanju kvalitete života i živjeti u skladu s prirodom, koristiti obnovljive izvore energije, kupovati lokalno. Jedna ispitanica je dodatno naglasila kako živjeti održivim načinom života za nju znači i boriti se za pravdu i osnovna ljudska prava.

U idućem pitanju ispitanici su trebali navesti prednosti implementacije održivog razvoja u životu čovjeka. Ispitanici su kao prednosti naveli bolje uvjete života i pozitivan utjecaj na okoliš. Jedan ispitanik je kao odgovor naveo poslovicu ‘zemlja nije naša, zemlju smo posudili od svojih potomaka’ te objasnio kako je potrebno težiti da zemlja bude u onakvom stanju kakvo je bilo ili boljem, a to se postiže održivim razvojem. Idući ispitanik je naveo kako implementacijom održivog razvoja pazimo na buduće generacije i služimo im kao primjer u njihovom djelovanju. U idućoj grupi odgovori su bili opsežnije obrazloženi. Kao prednost se navodi pozitivan utjecaj na sadašnje i na buduće generacije. Jedan ispitanik pod prednostima navodi mijenjanje stavova i vrijednosti koji idu prema cilju poboljšanja kvalitete života. Implementacijom održivog razvoja u svom životu čovjek usvaja određene navike i način života; zna kako postupati s prirodom, otpadom i većini onoga što utječe na društvo u globalu. Kao prednost ostali ispitanici navode i kako se bolje osjećamo ukoliko znamo da radimo nešto dobro za sebe i planet te pridonosimo tome da buduće generacije mogu normalno živjeti na ovom planetu.

Devetim pitanjem se željelo saznati smatraju li ispitanici kako bi trebali naučiti nešto više o konceptu održivog razvoja. Svih 12 ispitanika je potvrdno odgovorilo na ovo pitanje. Nekoliko njih je obrazložilo da je uvijek korisno znati više o navednoj temi.

Nadalje, idućim pitanjem se od ispitanika tražilo da odgovore bi li se odlučili za neki od oblika učenja o održivom razvoju ukoliko bi im to bilo ponuđeno. U prvoj grupi svih 6 ispitanika je odgovorilo kako bi pristali na učenje o održivom razvoju, ali njih 4 je obrazložilo kako bi to isključivo bili tečajevi ili praktične radionice, a na duže oblike obrazovanja ne bi pristajali. U drugoj grupi su također svi ispitanici naveli kako bi sudjelovali u učenju o održivom razvoju, ali njih 5 se izjasnilo da bi to bilo samo u obliku praktičnih radionica, tečajeva ili kraćih predavanja na određenu temu unutar održivog razvoja.

Ispitanicima je postavljeno pitanje smatraju li da je bitno obrazovati građane u području održivog razvoja. Svi ispitanici su odgovorili potvrdno te kao razlog naveli kako je obrazovanje građana u području održivog razvoja potrebno kako bi se promijenila svijest ljudi o samom konceptu. Kao razlog se navodi da bez znanja o održivom razvoju nije moguće živjeti održivim načinom života i značajno utjecati na kvalitetu življenja.

Sljedećim pitanjem ispitanike se pitalo smatraju li da su teme održivog razvoja dovoljno zastupljene u svakodnevnom životu, medijima prvenstveno. Od prvih 6 ispitanika njih 5 je odgovorilo kako smatraju da teme održivog razvoja nisu dovoljno zastupljene. Zadnji ispitanik je naveo kako teme održivog razvoja nisu bile dovoljno zastupljene prije nekoliko godina, ali smatra kako trenutno jesu zastupljene. Od idućih 6 ispitanika njih 4 smatra kako teme održivog razvoja nisu dovoljno zastupljene dok ih 2 smatra kako jesu, ali uvijek mogu biti u većoj mjeri zastupljene i sadržaj poboljšati.

Ispitanici su odgovarali i na pitanje o zastupljenosti tema održivog razvoja u obrazovanju. Isto kao na prethodno pitanje, 5 ispitanika iz prve grupe smatra kako teme održivog razvoja nisu dovoljno zastupljene u obrazovanju dok jedan ispitanik smatra kako jesu. Isti broj ispitanika druge grupe smatra kako teme održivog razvoja nisu dovoljno zastupljene u obrazovanju, ali njih troje navode kako smatraju da se u zadnje vrijeme pokušavaju više implementirati u obrazovanje dok jedan ispitanik smatra kako su dovoljno zastupljene.

Zadnjim pitanjem od ispitanika se tražilo da navedu preporuke za promicanje održivog razvoja u cjeloživotnom obrazovanju. U prvoj grupi 3 ispitanika su navela kako je s provedbom tema održivog razvoja potrebno započeti u osnovnoj školi i nastaviti sve do kraja formalnog obrazovanja, a radionicama i tečajevima potaknuti i odrasle na učenje o održivom razvoju. Jedan ispitanik navodi kako je najbolje promicati održivi razvoj primjerima iz dobre prakse dok drugi navodi kako su rješenje edukativne, praktične radionice i pozivi na akcije. Jedan ispitanik nije se mogao sjetiti preporuke za promicanje održivog razvoja u cjeloživotnom obrazovanju. U idućoj grupi kao preporuke za promicanje održivog razvoja u cjeloživotnom obrazovanju također se navode praktične radionice, tečajevi, edukacije. Jedan ispitanik naglašava kako je potrebno povećati broj besplatnih radionica, ali je za njih vrlo bitna promocija kako bi ljudi čuli za njihovu dostupnost i uključivali se u što većem broju. Kao primjer radionica jedan sudionik navodi izradu novih predmeta od stvari koje bi se inače bacile te obrazovanje o štedljivosti.

7. Rasprava

Istraživanjem se željelo utvrditi kakvi su stavovi ispitanika o cjeloživotnom obrazovanju i održivom razvoju, o potrebi implementacije održivog razvoja i potrebi promicanja održivog razvoja u cjeloživotnom obrazovanju.

H1: Stavovi ispitanika o cjeloživotnom obrazovanju su pozitivni

Rezultati ovog istraživanja pokazuju kako je stav ispitanika o cjeloživotnom obrazovanju pozitivan. Od ukupno 12 ispitanika njih 9 je sudjelovalo u nekom od oblika cjeloživotnog obrazovanja, a svi ispitanici smatraju kako je potrebno obrazovati se tijekom cijeloga života. Kitić i suradnici (2012) navode kako cjeloživotno obrazovanje ljudima omogućava lakšu prilagodbu društvu znanja i aktivno sudjelovanje u sferama društvenog i gospodarskog života te na taj način i utjecanje na vlastitu budućnost. Ispitanici u cjeloživotnom obrazovanju prepoznaju brojne prednosti koje se prvenstveno odnose na osobni razvoj pa tako i mogućnosti napredovanja na

poslu. Kiss (2021) navodi kako se stavovi osoba o utjecaju cjeloživotnog obrazovanja na osobni razvoj i poslovni uspjeh poboljšavaju produženjem vremena zaposlenosti. Pod ostalim prednostima cjeloživotnog obrazovanja ispitanici navode stjecanje novih znanja i vještina. Prema istraživanju provedenom 2017.godine od strane Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje mladih najčešći motiv za sudjelovanje u procesu cjeloživotnog obrazovanja su kognitivni interesi poput nadopune znanja i usavršavanje u stvarima koje predstavljaju predmet interesa, a slijede ih motivi profesionalnog usavršavanja i povećanja izgleda za pronalazak posla ili napredovanje na radnom mjestu (Živčić, 2017).

H2: Stavovi ispitanika o održivom razvoju su pozitivni

Rezultati istraživanja pokazuju kako ispitanici uz koncept održivog razvoja povezuju pojmove s pozitivnim konotacijama. Uz održivi razvoj ispitanici povezuju očuvanje okoliša, obnovljive izvore energije, društvenu osviještenost, sprječavanje gladi u svijetu, mir, rast i razvoj, toleranciju... Jakšić i suradnici (2010) navode kako je temeljni cilj održivog razvoja povećanje blagostanja koje je usko vezano uz razinu zadovoljstva i sreće pojedinaca koji žive na određenom području. Nadalje, oni navode kako ekonomski rast ne povećava razinu sreće već sreća pojedinaca ovisi o mnogobrojnim čimbenicima poput demokracije, ljudskih prava, zdravlja, pravilne raspodjele resursa i sl. Ovi čimbenici usko su povezani s konceptom održivog razvoja. Stavovi ispitanika ovog istraživanja o održivom razvoju su pozitivni. Ispitanici navode kako za njih živjeti održivim načinom života znači raditi na poboljšanju kvalitete života, kao neke od primjera navode očuvanje okoliša, recikliranje, život u skladu s prirodom, ali i borbu za pravdu i ljudska prava. Močinić i suradnici (2008) naglašavaju kako se učenje za održivost i održivi razvoj mora odvijati u poticajnom i kvalitetno organiziranom interakcijsko-komunikacijskom i emocionalno-socijalnom okruženju te od sudionika zahtijeva participaciju, tj. aktivno sudjelovanje u procesu učenja i donošenje odluka. Ispitanici prepoznaju važnost obrazovanja za održivi razvoj te svi navode kako bi, ukoliko bi im bilo ponuđeno, sudjelovali u nekom od oblika učenja o održivom razvoju jer je uvijek korisno znati i naučiti više o ovom konceptu. Ramos i suradnici (2015) svojim istraživanjem zaključili su kako je došlo do velikih pomaka u području obrazovanja za održivi razvoj, ali unatoč tome još uvijek postoje mnogi izazovi, kao što je bolja integracija obrazovanja za održivi razvoj u nastavne planove i programe.

H3: Ispitanici prepoznaju potrebu implementacije održivog razvoja

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da je svih 12 ispitanika prepoznalo potrebu implementacije održivog razvoja u životu čovjeka. Ispitanici su kao posljedice implementacije održivog razvoja naveli poboljšavanje uvjeta života, pozitivan utjecan na okoliš, usvajanje novih vrijednosti i stavova te pridonosenje boljoj budućnosti za trenutne i buduće generacije.

H4: Ispitanici prepoznaju potrebu promicanja održivog razvoja u cjeloživotnom obrazovanju

Rezultati istraživanja pokazuju da ispitanici prepoznaju potrebu promicanja održivog razvoja u cjeloživotnom obrazovanju. Od ukupno 12 ispitanika, 10 ispitanika smatra kako teme održivog razvoja nisu dovoljno zastupljene u obrazovanju te ih je potrebno više implementirati u obrazovanje. Većina ispitanika smatra kako je potrebno promicati teme održivog razvoja od osnovne škole pa sve do starosti, a radionicama i tečajevima bi potaknuli i odrasle osobe o učenju o održivom razvoju. Brajčić (2008) smatra kako je potrebno promicati teme održivog razvoja već od predškolske dobi i nastaviti tijekom cijeloga života jer se bez razvijanja svijesti o održivom razvoju ne može osigurati dugoročni razvitak. Potrebno je raditi na kvaliteti sadržaja održivog razvoja u obrazovanju što pokazuje i istraživanje koje su proveli autori Borić, Jindra i Škugor (2008) na Učiteljskom fakultetu u Osijeku, a koje pokazuje kako 60,5% obveznih kolegija na tom fakultetu podupire neposredno kroz obrazovne sadržaje cjeloživotno obrazovanje za održivi razvoj, ali 47,8% studenata nije prepoznalo te sadržaje niti u jednom kolegiju. Isti autori kao strategiju za ostvarivanje i provođenje cjeloživotnog obrazovanja za održivi razvoj navode razvijanje kompetencija profesora, učitelja i odgojitelja te nove pristupe koji zahtijevaju primjenu različitih metoda i oblika rada, suradničke odnose, iskustveno učenje, učenje otkrivanjem i rješavanjem problema.

H5: Očekuju se razlike u stavovima o potrebi promicanja održivog razvoja u cjeloživotnom obrazovanju između dvije grupe ispitanika s obzirom na završeno fakultetsko obrazovanje

Rezultati ovog istraživanja nisu pokazali razlike u stavovima o potrebi promicanja održivog razvoja u cjeloživotnom obrazovanju s obzirom na završeno fakultetsko obrazovanje. Svi ispitanici, neovisno o završenom fakultetskom obrazovanju, smatraju kako je implementacija održivog razvoja potrebna u životu čovjeka te 10 ispitanika smatra kako su teme održivog razvoja nedovoljno zastupljene u obrazovanju. Očekivale su se razlike u stavovima o potrebi promicanja

održivog razvoja u cjeloživotnom obrazovanju s obzirom na izabrane grupe ispitanika. Očekivalo se da će grupa ispitanika koja je završila Filozofski fakultet u Osijeku biti upoznatija s konceptima te na temelju toga osvještenija. Tijekom svog školovanja više su se susretali s temama cjeloživotnog obrazovanja i održivog razvoja pa tako imali i kolegij ‘Pedagogija održivog razvoja’. Istraživanje koje su proveli O’Flaherty i Liddy 2017. godine pokazalo je statistički značajne ishode obrazovnih promjena koje su uključivale obrazovanje za održivi razvoj i obrazovanje o globalnom građanstvu. Istraživanjem su istaknuti pozitivni ishodi obrazovnih intervencija, a utjecaj je konceptualiziran kao: promjena znanja, vještina, stavova. Leich i suradnici (2018) ističu kako je obrazovanje pokretač održivog razvoja i pomaže osobama da žive održivim načinom života kao nositelji promjena. Isti autori ističu kako obrazovanje za održivi razvoj za cilj ima i osposobiti ljude da zadovolje svoje individualne potrebe, ispune svoja osobna očekivanja i istovremeno pridonose postizanju ciljeva društveno-ekonomskog razvoja svojih zajednica i zemalja.

ZAKLJUČAK

Cjeloživotno obrazovanje i održivi razvoj u nekoliko zadnjih desetljeća dobivaju na velikoj važnosti jer su se pokazali neophodnima za razvoj društva. Cjeloživotno obrazovanje ključno je za osobni razvoj i prilagođavanje promjenama koje se neprestano događaju. Poput cjeloživotnog obrazovanja, održivi razvoj dovodi do pozitivnih promjena u životu čovjeka. Jedan od temeljnih ciljeva održivog razvoja je ublažavanje nejednakosti nastale nekontroliranim djelovanjem čovjeka. Na znanje se gleda kao na pokretač razvoja, a s obzirom na činjenicu kako nema održivog razvoja bez učenja, obrazovanje za održivi razvoj definira se kao učenje za održiviji način života koje traje cijeli život. Kako bi se ostvarila održiva budućnost potrebno je jačanje svijesti o potrebi održivog razvoja, a to je moguće putem obrazovanja koje je usmjereno prema implementaciji održivog razvoja u životu čovjeka.

Važnost cjeloživotnog obrazovanja i održivog razvoja prepoznata je i od strane različitih organizacija koje za cilj imaju implementaciju održivog razvoja u život čovjeka kroz cjeloživotno obrazovanje koje je prepoznato kao ključ za prihvaćanje koncepta održivog razvoja i njegovu implementaciju. Rezultati mog istraživanja pokazali su kako osobe imaju pozitivne stavove prema

cjeloživotnom obrazovanju i održivom razvoju. Navode ih kao pokretače promjena i smatraju da utječu na poboljšanje kvalitete života. Smatraju kako je potrebno kroz cjeloživotno obrazovanje raditi na svom osobnom razvoju i stjecanju novih znanja i vještina. Na cjeloživotno obrazovanje većina ispitanika gleda kao na sredstvo koje im pomaže u napredovanju i postizanju životnih ciljeva.

Rezultati su pokazali kako ispitanici prepoznaju važnost implementacije održivog razvoja u životu čovjeka. Prepoznaju održivi razvoj kao jedan od čimbenika poboljšanja kvalitete života te smatraju kako bi i sami mogli više naučiti o održivom razvoju. Iako su svi ispitanici pokazali zainteresiranost za učenje o održivom razvoju ono bi se odvijalo samo u obliku tečajeva ili radionica. Također, ispitanici prepoznaju potrebu promicanja cjeloživotnog obrazovanja za održivi razvoj te ne postoje razlike u stavovima s obzirom na završeno fakultetsko obrazovanje. Kao bitnu pretpostavku navode učenje o održivom razvoju od malih nogu kako bi se što prije usvojio održivi način života.

LITERATURA

Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih (2017). *Rezultati istraživanja*. http://www.cjelozivotno-ucenje.hr/wp-content/uploads/2020/07/ASOO_Obrazovanje-odraslih_report_za_web.pdf

Andić, D. (2007). Paradigmatski aspekti problematike okoliša i odgoj za okoliš i održivi razvoj. *Metodički ogledi*, 14 (2), 9-23. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/20764>

Babić, N., Irović, S. i Sentjabov, A. (2008) Edukacija, vrijednosti i održivi razvoj. U: Uzelac, V. i Vujčić, L. (ur.) *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj*. Rijeka, Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci, str. 119-124.

Banović, V. (2013). Važnost obrazovanja zasnovanog na kompetencijama i životnim vještinama za razvoj društva. *"Obrazovanje odraslih"-Časopis za obrazovanje odraslih i kulturu*, 13(2), 115-128.

Barić, V. i Jeleč Raguž, M. (2010). Hrvatska na putu prema društvu znanja. *Poslovna izvrsnost*, 4 (2), 57-76. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/60699>

- Čorić, P. (2022). *Dubinski intervju i njegova uloga u istraživanju tržišta*. Osijek, Završni rad
- Drljača, M. (2012) Koncept održivog razvoja i sustav upravljanja. *Kvalitet i izvrsnost*, 1 (1-2), 20-26 i 110.
- Frajman Jakšić, A., Ham, M. i Redek, T. (2010). Sreća i ekološka svjesnost – čimbenici održivog razvoja. *Ekonomski vjesnik*, XXIII (2), 467-481. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/63476>
- Gudelj, I. (2019). Stručni prikaz: Ciljevi održivog razvoja - provedba na globalnoj razini i provedbeni status u Republici Hrvatskoj. *Hrvatske vode*, 27 (109), 245-0. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/226674>
- Jelavić, F. (1994), *Didaktičke osnove nastave*, Jastrebarsko: Naklada Slap
- Ježić, Z. (2010). Razvoj ljudskih potencijala za gospodarstvo temeljeno na znanju, doktorska disertacija, Ekonomski fakultet Rijeka, Rijeka.
- Jukić, R. (2009) Obrazovanje odraslih, kriza i recesija. U: Bene, A. (ur.) *A tehetség gondozástól az élethosszig tartó tanulásig*. II.
- Kanie, N., Biermann, F. (2017). *Governing through goals : sustainable development goals as governance innovation*, London, The MIT Press
- Kates W., R., Thomas M., P. i Anthony A., L. (2005) What is Sustainable Development? Goals, Indicators, Values, and Practice, *Environment: Science and Policy for Sustainable Development*, 47:3, 8-21, DOI: 10.1080/00139157.2005.10524444
- Kirn, A. (2000). Održivi razvoj i environmentalističke vrijednosti. *Socijalna ekologija*, 9 (3), 149-162. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/141734>
- Kiss, Alexandre C. and Dinah Shelton. *International Environmental Law* (2nd ed.). Ardsley, NY: Transnational Publishers, 2000.
- Kiss, I. (2021). *Cjeloživotno obrazovanje kao ključni čimbenik zapošljivosti i profesionalnog razvoja*. Sveučilište u Rijeci, disertacija.

- Kitić, M., Miljak, T. i Lozić, J. (2012). Cjeloživotno obrazovanje s ciljem postizanja poslovnog napretka i stvaranja financijskih vrijednosti. *Učenje za poduzetništvo*, 2 (1), 53-61. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/130175>
- Lay, V. (2005). Integralna održivost i učenje. *Društvena istraživanja*, 14 (3 (77)), 353-377. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/17689>
- Lay, V. (1998.). *Održivi razvoj i obrazovanje*, doktorska disertacija, Zagreb, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Lay, V. & Puđak, J. (2008) Sociološke dimenzije odgoja i obrazovanja za održivi razvoj- Svezak 1. U: Uzelac, V. & Vujičić, L. (ur.) *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj*. Rijeka, Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci, str. 95-105.
- Leicht, A., Heiss, J., i Byun, W. (2018). *Issues and trends in Education for Sustainable Development*. Paris, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- Lengrand, P. (1989). Lifelong Education: Growth of the Concept.
- Lukenda, A. (2017). Genealogija koncepta cjeloživotnog učenja. *Acta Iadertina*, 14 (1), 0-0. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/190039>
- Milica Vasiljevic Blagojevic, Nenad Perić, 2014, Uloga i uticaj obrazovanja na društveni i ekonomski razvoj pojedinca i zemlje
- Mijatović, A. (1999), *Sustav odgoja i obrazovanja*, (U: Mijatović, A. (ur.), Osnove suvremene pedagogije), Zagreb: Hrvatski pedagoško- književni zbor, str. 291-336.
- Močinić, S., Čatić, I., Tatković, S. (2008). Održivi razvoj u kontekstu pedagoških promjena u visokom obrazovanju U: Uzelac, V. & Vujičić, L. (ur.) *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj*. Rijeka, Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci
- O'Flaherty, J., Liddy, M. (2018). The impact of development education and education for sustainable development interventions: a synthesis of the research, *Environmental Education Research*, 24:7, 1031-1049, DOI: 10.1080/13504622.2017.1392484

Pastuović, N. (1999). *Edukologija: integrativna znanost o sustavu cjeloživotnog obrazovanja i odgoja*, Zagreb, Znamen.

Pauković, M. i Bačić, L. (2018). Trend kretanja cjeloživotnog obrazovanja i učenja kao preduvjet stvaranja društva znanja. *Obrazovanje za poduzetništvo - E4E*, 8 (2), 121-138. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/213873>

Pavić-Rogošić, L. (2015). *Globalni ciljevi održivog razvoja do 2030*. Zagreb, Impresum https://www.odraz.hr/wp-content/uploads/2020/10/globalni-ciljevi-odrzivog-razvoja-do-2030_web.pdf

Pavić-Rogošić, L. (2010), Održivi razvoj. https://www.odraz.hr/wp-content/uploads/2020/10/odrzivi_razvoj.pdf

Račić, M. (2013). Modeli kompetencija za društvo znanja. *Suvremene teme*, 6 (1), 86-100. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/112805>

Radeka, I., Petani, R., Rogić, A. (2008). Cjeloživotno obrazovanje nastavnika i održivi razvoj. U: Uzelac, V. & Vujičić, L. (ur.) *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj*. Rijeka, Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci

Raditya-Ležaić, A., Boromisa, A. i Tišma, S. (2018). Komparativni pregled obrazovanja za održivi razvoj i istraživanje potreba za stručnjacima u Hrvatskoj. *Socijalna ekologija*, 27 (2), 165-180. <https://doi.org/10.17234/SocEkol.27.2.3>

Ramos, T. B. i sur. (2015). Experiences from the implementation of sustainable development in higher education institutions: Environmental Management for Sustainable Universities. *Journal of Cleaner Production*, 106, 3-10.

Rogers, P.P., Jalal, K.F., & Boyd, J.A. (2008). *An Introduction to Sustainable Development*, London, Earthscan

Rogić, A.M. (2014). Značenja cjeloživotnog učenja u kontekstu međunarodnih tijela i organizacija. *Acta Iadertina*, 11 (1), 0-0. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/190118>

Sellin, Siv (2003), *The Haga Declaration*, u Anđić, D. (2007). Paradigmatski aspekti problematike okoliša i odgoj za okoliš i održivi razvoj. *Metodički ogledi*, 14 (2), 9-23. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/20764>

Stajano, A. (2009). Research, quality, competitiveness (second edition): European union technology policy for the knowledge-based society.

Širanović, A. (2012). Što je to pravo na obrazovanje i kako prepoznati kada se ono krši?. *Zrno : časopis za obitelj, vrtić i školu*, 23 (102), 18-19.

Šoljan, N.N. (2007). Taksonomija svjetskih razvoja u obrazovanju: prema (de)konstrukciji pedagogije. *Pedagogijska istraživanja*, 4 (2), 317-337. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/118318>

Šundalić, A. (2012). Između društva rada i društva znanja. *Media, culture and public relations*, 3 (2), 120-130. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/87763>

Tilbury, D., Stevenson, B.,R., Fien, J., i Schreuder, D. (2002). Education and Sustainability: Responding to the Global Challenge

Tuijnman, A. & Boström, A. K. (2002) Changing notions of lifelong education and lifelong learning, *International Review of Education*, 48(1/2), 93–110

Uzelac, V. (2008) *Teorijsko-praktični okvir cjeloživotnog učenja za održivi razvoj*. U: Uzelac, V. & Vujičić, L. (ur.) *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj*. Rijeka, Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci, str. 1-26.

Vidulin-Orbanić, S. (2007). "Društvo koje uči": povijesno-društveni aspekti obrazovanja *Metodički obzori*, 2(2007)1 (3), 57-71. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/12621>

Vuksanić, M. (2005). Obrazovanje kao temelj razvoja hrvatskoga gospodarstva. *Ekonomski vjesnik*, XVIII (1-2), 141-154. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/199776>

Žiga, J. (2003). Cjeloživotno učenje kao imperativ u modernom dobu, *Pregled – časopis za društvena pitanja*, br. 1-2, 50-68.

Žiljak, T. (2004). Politike cjeloživotnog učenja u Europskoj uniji i Hrvatskoj. *Anali Hrvatskog politološkog društva*, 1. (1), 225-243. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/35826>

<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>

PRILOZI

Prilog 1. Pitanja za strukturirani intervju

1. Jeste li, nakon završenog formalnog obrazovanja, sudjelovali na nekom od oblika stručnog usavršavanja, edukacija, tečajeva...? Kojim?
2. Smatrate li da je potrebno obrazovati se tijekom cijelog života? Ako da, u kojim područjima?
3. Koje su prednosti cjeloživotnog obrazovanja u životu čovjeka?
4. Možete li navesti neke karakteristike održivog razvoja?
5. S kojim pojmovima povezujete održivi razvoj?
6. Jeste li se tijekom svog obrazovanja susreli sa sadržajima koji uključuju održivi razvoj i održivost? Ako da, gdje (koja razina obrazovanja, koji predmet, kolegij)?
7. Što za Vas znači živjeti održivim načinom života?
8. Koje su prednosti implementacije održivog razvoja u životu čovjeka?

9. Mislite li da biste trebali naučiti nešto više o konceptu održivog razvoja?
10. Kada bi vam bilo ponuđeno, biste li se odlučili za neki od oblika učenja o održivom razvoju? Koji (poslijediplomski studiji, kontinuirani tečajevi, kratki povremeni tečajevi, predavanja na određenu temu, praktične radionice...)?
11. Smatrate li da je bitno obrazovati građane u području održivog razvoja? Ako da – zašto?
12. Smatrate li da su teme održivog razvoja dovoljno zastupljene u svakodnevnom životu (medijima prvenstveno)?
13. Smatrate li da su teme održivog razvoja dovoljno zastupljene u današnjem obrazovanju?
14. Navedite preporuke za promicanje održivog razvoja u cjeloživotnom obrazovanju